

zultata Marganovih naučnih istraživanja.

Knjigu je preveo Đurica Krstić, predgovor je napisao Obren Blagojević, a autor pogovora je Nikola F. Pavković.

»NOVI SAD U RATU I REVOLUCIJI«, druga knjiga, Edicija »Vojvodina u borbi« i Gradski odbor SUBNOR-a, Novi Sad 1982.

Piše: Danilo Kecić

Knjiga »NOVI SAD U RATU I REVOLUCIJI« sastavni je deo i nastavak pre šest godina (1976) izашle iz štampe prve knjige.

Rad na ovom delu započet je na inicijativu i u organizaciji Opštinskog odbora SUBNOR-a Novog Sada pre skoro dve decenije. Za rad na prikupljanju dokumenata i podataka o radničkom pokretu i narodnooslobodilačkoj borbi u Novom Sadu bili su od prvog dana angažovana tri istoričara, vrsnih poznavalaca narodnooslobodilačke borbe u Bačkoj i Novom Sadu. Činjenica je da su se sve troje profesionalno bavili naučnoistraživačkim radom radeći u Arhivu Centralnog komiteta SKJ, odnosno u Arhivu Pokrajinskog komiteta SKV i Institutu za istoriju Vojvodine, i da su blizu dve decenije prikupljali istorijske izvore u brojnim arhivima, muzejima, institutima i bibliotekama u našoj zemlji i u SR Mađarskoj, da su marljivo i stripljivo dugo godina sakupljali memoarsku gradu, tragali za podacima u legalnoj radničkoj i ilegalnoj partijskoj i u partizanskoj štampi, u građanskoj periodici i u glasilima fašističkih okupatora, i tome slično. To upravo govori da su autori ovog dela poznavaci tehnike i metoda naučnog rada, uz to entuzijasti i zaljubljenici u svoj posao i da su, uz mnogo žrtava i odričanja, posle tog i takvog, izuzetno dugog i marljivog rada, darovali našoj istoriografiji dve obimne i višestruke korisne i značajne knjige.

U prvoj knjizi, koju su obradili Mila Čobanski, Zvonimir Golubović i Živan Kumanov, obuhvaćen je nastanak i razvitak radničkog pokreta od njegovih prvih organizacionih začetaka i delatnosti plejade prvih propagatora i lúčno-socijalističkih ideja sedamdesetih godina prošlog veka, zatim Socijaldemokratske partije do siloma Austro-Ugarske, pa Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista) (1919 – 1920), odnosno Komunističke partije i revolucionarnog radničkog pokreta između dva svetska rata. Najveći deo, oko dve trećine (oko 500 stranica) prve knjige posvećeno je obradi burne, izuzetno sadržajne i značajne ustanice 1941. i početka dramatične 1942. godine.

U drugoj knjizi, autori Zvonimir Golubović i Živan Kumanov na preko 650 stranica obraduju narodnooslobodilačku borbu u gradu sa svom njenom dramatičkom i tragikom, zastojima i usponima, i to od početka izuzetno teške 1942, kada se moralo počinjati tako reći sve iz početka, i kada su uz velike napore, umrešnoscu i odvažnošću prevladane bitne teškoće, pa se pošlo u širinu, zatim od novog razvijanja i uništenja vodećih snaga NOP-a ne samo u gradu već i u Bačkoj, pa ponovnog obnavljanja i snaženja pokreta, uspostavljanja redovnih veza s pokretom u Sremu, učestalih grupnih i kolektivnih prebacivanja oko 1500 novih boraca u odredu i vojvodanske brigade u Sremu i Bosni 1943/44, omasovljena pokreta i formiranja i dejstva Novosadskog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda i do konačnog oslobođenja Novog Sada od fašističkih okupatora, oktobra 1944, masovnog radnog i političkog entuzijazma, mobilizacije novih boraca i doprinosa Novosadana završnim borbama za konačno oslobođenje zemlje 1944/45.

Autori su celovito prikazali razvoj narodnooslobodilačke borbe u gradu i okolini, i to kako periodi njenih plima, tako i njene oseke, prateći u suštini oscilacije u razvoju socijalističke revolucije. Ponirući u sve forme, specifičnosti, oblike i sadržaje ove teške i natčovečanske borbe na izuzetno teškom ravničarskom terenu, u gradu gde su bile za sve vreme rata stacionirane zнатне neprijateljske snage, autori su u knjizi pokazali da ta borba, pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije, nijednog trenutka nije prestajala i da su snage NOP-a uvek predstavljale realnog protivnika mađarskom i nemačkom okupatoru.

Posle ovoga što je do sada navedeno mogao bi se stvoriti utisak da su i do sada te bitne faze i razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u gradu u osnovi već bili obrađeni od istih ili drugih autora, i da u ovoj knjizi i nema bitno novog i do sada nepoznatog. Međutim, već i kada se knjiga samo uzme u ruke, prelista i vidi bogatstvo njenog sadržaja, širina zahvaćene problematike, konciran i jezgrovit način kazivanja, znalačka i tanana analiza svih bitnih pitanja NOP-a, od strategije i taktike u pojedinim periodima, plime i oseke pokreta, herojstika i tragike mnogih boraca, bazadžija i kurira i tome slično, do kompleksnog prikazivanja mađarskog i nemačkog fašističkog okupatora, njihove vojne snage i političkog oslonca, mera protiv NOP-a, denacionalizatorske politike i pljačke prirodnih bogatstava i svih dobara ovoga kraja, i tome slično, a posebno kada se vidi bogatstvo istorijskih izvora na kojima autori zasnivaju svoja kazivanja i tvrdnje – onda se svakom čitaocu mora nametnuti samo jedan zaključak: da je ovo kompleksno delo nešto sasvim novo, delo prvorazredne, trajne i višestruke vrednosti.

Posebna vrednost ove knjige je u činjenici da se u njoj ne obraduje samo grad Novi Sad, već i njegova okolina, pa i područje Bačke – kad su u pitanju događaji od šireg značaja ili kad se obrađuju opšte karakteristike i procesi ne samo u gradu, već i u drugim sredinama. Za ovakav prilaz problematici autori su se opredelili zato što je Novi Sad više od dve godine bio centar narodnooslobodilačke borbe u Bačkoj, pa delom i u Baranji, jer su u njemu delovali Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu, odnosno za Bačku, zatim Oblasni komitet KPJ za Bačku i Okružni komitet KPJ za južnu Bačku, da su u njemu pretežno delovala ista rukovodstva i Saveza komunističke omladine Jugoslavije, da je tu postavljen temelj Pokrajinskom narodnooslobodilačkom odboru Vojvodine, da su tu pokretana i izdavana pokrajinska i

oblasna partiska i skojevska glasila, da je teror okupatora sve vreme rata najteži i najmasovniji bio u ovom kraju.

Valja posebno istaći da je Novi Sad, grad-heroj, imao oko 3000 učesnika narodnooslobodilačke borbe, od kojih je bilo oko 1000 u redovima KPJ i SKOJ-a. Živote je u tom ratu izgubilo blizu 600 učesnika NOB-a, a više od 5000 žitelja Novog Sada pali su kao žrtve fašističkog terora. U toku rata je pretrepa velika materijalna razaranja, njegova dobra i prirodna bogatstva okupatori su nemilosrdno pljačkali, stanovništvo najgrublje eksploratisali, zlostavljali i ugnjetavali, ali ga nikada nisu pokorili.

Knjigu »Novi Sad u ratu i revoluciji« zajednički su objavili Edicija »Vojvodina u borbi«, koja deluje u okviru Instituta za istoriju, i Gradski odbor SUBNOR-a Novog Sada. Valja napomenuti da Edicija »Vojvodina u borbi« deluje već blizu tri decenije, da objavljuje hronike mesta, regiona, partizanskih odreda, brigada i drugih većih vojnih jedinica, likove narodnih heroja i sećanja istaknutih učesnika narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u Vojvodini. Do sada je u njenom izdanju objavljeno više desetina knjiga. Započelo se vrlo skromno, pa su i početni rezultati takvi bili. Danas je, međutim, Edicija »Vojvodina u borbi« izrasla u organizaciju koja objavljuje sve značajnija i zapaženija dela s tematikom iz našeg narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Njeni ukupni rezultati su takvi da je ona dana prevazišla vojvodanske okvire i postala jedna od najplodnijih i najznačajnijih edicija ove vrste u našoj zemlji.

Tome su, svakako, doprinela njena tematski sve raznovrsnija i sve kvalitetnija izdanja. Umesto anemičnog hroničarskog beleženja i redanja važnijih događaja iz revolucionarne prošlosti jednog mesta ili regiona, u njenim izdanjima sve su prisutniji bogata i raznovrsna izvorna zasnovanost, elementi analize, istorijske objektivizacije i monografske obrade. Mnoga izdanja ove edicije, naročito u poslednjem deceniju, otuda i nisu obične hronike, već knjige koje imaju mnoga svojstva naučnih dela, ili su im se umnogome približila. Delo »Novi Sad u ratu i revoluciji« pripada upravo ovoj vrsti naših izdanja. Ona je po mnogo čemu izrazit primer takve knjige. Ovde nije, i ne može biti, reč o usko shvaćenoj istorijskoj hrvnjici, već o knjizi koja ima bitna svojstva i sve osobine jednog naučnog dela, pa je samo tako valja posmatrati i ceniti. Ovo delo je jedno od retkih monografija naših rada u godinama oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije i predstavlja značajan prilog ne samo savremenoj vojvodanskoj, već i jugoslovenskoj istoriografiji.

Uspešnim okončanjem ovog dugogodišnjeg, izuzetno teškog i muotprnog naučnoistraživačkog rada i objavljinjem dve knjige »Novi Sad u ratu i revoluciji«, Gradski odbor SUBNOR-a i Edicija »Vojvodina u borbi« mogu biti više nego zadovoljni, jer su se na trajan i najbolji način odužili gradu-heroju, odnosno svim njegovim učesnicima u revolucionarnom radničkom pokretu, narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji.

TOMISLAV SABLJAK:

»ŠATRA – RJEČNIK ŠATROVAČKOG GOVORA«, »Globus«, Zagreb 1981.

Piše: Dunja Jutronić-Tihomirović

Nakon knjige Dragoslava Andrića *Dvosmisleni rečnik srpskog žargona* (Beograd 1976), dobili smo još jedno djelo koje nam prvenstveno govori o bogatstvu jezika van njegove standardne i normirane varijante. U nakladi zagrebačkog »Globusa« nedavno je izšla knjiga zagrebačkog pjesnika i kritičara Tomislava Sabljaka pod naslovom *Šatra – rječnik šatrovačkog govora*.

Šatra je naziv za govor određenih, posebnih grupa, to je tajni govor pojedine skupine ljudi koji se tim načinom saobraćanja že razlikovati od neke druge skupine, a istovremeno se distancirati od standardnog jezika, tj. jezika kojim se sporazumijeva većina. Šatrovački je, prema Sabljaku, dio žargona, a taj je naziv nastao prema uzoru na stranu terminologiju, kao npr. englesko *slang* francusko *agro*, italijansko *gergo*, njemačko *Sondersprache* itd.

Sabljakov rječnik sastoji se od nekoliko tisuća riječi posebnih tajnih jezika zagrebačkog područja. Dvadeset pet godina Sabljak je sakuplja riječi zagrebačkih srednjoškolaca, delinkvenata, narkomanu, studenata, kriminalaca, džepokradica, uličarki, vojnina itd, jer šatrovački jezik nije pisani jezik već uvijek usmeni govor koji se stvara, mijenja i umire.

Govoreći o načinu nastajanja šatrovačkog, Sabljak ukazuje na nekoliko karakteristika ovog govora. Najjednostavniji oblik je premještanje slovoga u jednoj riječi. Tako od riječi *fakin* dobijamo *kinfa*, od *dečki* – *čkide*, zatim skraćivanje riječi: od riječi fakultet dobijamo *faks*, od kafeterije *kafic*, od profesor *prof*, od televizije *telka*. Iz ovih se primjera vidi da neke riječi iz šatrovačkog prelaze u svakodnevni govor, kao i u standardni, što se vidi na primjeru riječi *mlaznjak* koja je zapravo šatrovačka tvorba dvočlane sintagme *mlazni avion*.

Rječnik je podijeljen u dva dijela. U prvom su dijelu šatrovački izrazi prevedeni na standardni jezik, a u drugom su odabранi standardne riječi koje imaju najveći i najzanimljiviji broj izraza, iskazane na šatrovačkom. Dakle, iz prvog dijela rječnika možemo npr. doznati da *aleja isluženih* znači groblje; *aligatorica* – gruba, ružna djevojka; *nositi mrtvace srat* – raditi beskoristan posao; *bacati klamfe* – udvarati se; *gospodica* – homoseksualac; *gumarac* – autobus; *imat i jezik u oku* – gluhanjem osoba; *ići se ubijati* – ići na zabavu, terevenku; *šetati kožu* – pokazati se u novom odjelju; *futari spomenik* – imati veliki tribuh, itd. U drugom dijelu rječnika možemo da se npr. glava na šatrovačkom zove: brunda, buća, budala, bulja, buljak, bundeva, čelenka, čelo, čiverica, čonta, čontara, čupa, fanfara, glavir, hrga, koštra, kofa, ludara, piksa, radio, slamarica, tepsija, tintara, vagla, zjaka, itd.